

УДК 504.062

Карпук А.І., д.е.н., доцент

Миклуш Т.С., аспірант

Національний університет біоресурсів і природокористування
України

Змістовна характеристика поняття «комплексне природокористування» в ринкових умовах

У статті проведено теоретичний аналіз змісту поняття «комплексне природокористування», запропоновано власне його визначення, яке охоплює різні сторони цього процесу з урахуванням інтересів природо користувачів, населення та господарських комплексів відповідної території.

Ключові слова: комплексність, природні ресурси, природокористування, природний баланс, еколого-економічний ефект.

Karpuk A.I., Myklush T.S.

Content description of the concept of "complex nature" in market conditions

In the article the theoretical analysis of the meaning of "complex nature", proposed his own definition, which covers various aspects of this process in the interests of users natural population and economic systems of the territory.

In encyclopedias define this concept in different ways. Some sources meant by integrated environmental sphere of industrial and scientific activity, the totality of the tools that apply complex society for the study, development, use, recovery, improvement and protection of the environment and natural resources for the development of productive forces, providing favorable conditions for human life.

Another source is fed somewhat simplified definition of the concept, which refers to the use of several natural resources while taking into account environmental protection requirements and performance management, restoration of natural resources. Other editions comprehensive view of nature at the local level and understand the concept now used as natural resources of the territory, which includes a set of natural resources, facilities, system-factors and conditions (including at the climatic, geological, hydrological and others).

From the standpoint of practical application of this concept some scholars believe that the basic principles of the system of natural resource inventories is to ensure the requirements of integrated environmental management, complete reliability of quantitative and qualitative accounting of natural resources and their distribution to users and territory, assessment of the actual state of natural resources.

Overview different approaches to the definition of the concept, proposed his own definition. The complex nature - it is the interaction of nature on joint involvement, development, procurement, maintenance and reproduction of all or

some of the natural resources and the natural environment of a territory that does not degrade its qualitative and quantitative characteristics and natural balance and does not carry negative consequences for living and the development of local economic systems, and allows them to obtain environmental and economic benefits.

Based on the presented content characteristics concept integrated environmental management concluded that it covers the interaction of nature at various levels associated with the involvement of certain natural resources into economic circulation area based on respect for the natural balance of the ecosystem without harming the population and the territorial economy, ensuring obtaining environmental and economic effect to the provisions in the context of sustainable development.

Keywords: integrated, natural resources, environmental management, natural balance, ecological and economic benefits.

Карпук А.И., Мыклуш Т.С.

Содержательная характеристика понятия «комплексное природопользование» в рыночных условиях

В статье проведен теоретический анализ содержания понятия «комплексное природопользование», предложено собственное его определение, которое охватывает различные стороны этого процесса с учетом природно пользователей, населения и хозяйственных комплексов соответствующей территории.

Ключевые слова: комплексность, природные ресурсы, природопользования, природный баланс, эколого-экономический эффект.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сфера природокористування охоплює різноманітні взаємозв'язки, які виникають між природою та суспільством. Різноманітність, обмежена доступність та нерівномірність поширення природних ресурсів значно ускладнюють процеси природокористування. До того ж неконтрольоване використання одного виду чи певної сукупності природних ресурсів можуть призвести до порушення так званого «природного балансу» усієї території. Тому все більшої актуальності набувають дослідження, які спрямовані на вирішення проблем розвитку комплексного природокористування на еколого-економічних засадах.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Теоретичні дослідження змісту поняття комплексне природокористування здійснювали ряд вітчизняних

і зарубіжних учених: С. Довгань, В. Жарінов, Е. Ісмаїлова, Н. Саввич, Н. Соколовський, Ю. Трунцевський, В. Шабанов, О. Шимонова та ін. [1-7]. Виникає необхідність теоретичного аналізу різних підходів та формування узагальненого визначення даного поняття.

Цілі статті. Ціль даного дослідження полягає в змістовній характеристиці поняття «комплексне природокористування» в ринкових умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Вивчення змістовного наповнення поняття «комплексне природокористування» передбачає дослідження напрямів його застосування в науці та практиці.

Законодавство України не дає прямого визнання даного поняття, але в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» [3] широко застосовується поняття «природні комплекси», під якими розуміється сукупність розміщених на певній території і взаємопов'язаних між собою природних ресурсів, генетичного фонду живої природи, ландшафтів тощо. Хоча в окремих країнах, зокрема Російській Федерації, була спроба узаконити цей процес шляхом ліцензування комплексного природокористування, що регулювалося відповідним положенням та визначалося законодавством, але не знайшло продовження у чинному законодавстві. Під *комплексним природокористуванням* розумілося таке використання підприємством природно-ресурсного потенціалу території, при якому експлуатація (видобуток, вилучення) одного виду природного ресурсу завдає найменшу шкоду іншим природним ресурсам, а господарська діяльність підприємства надає в цілому мінімально можливий вплив на навколишнє природне середовище [1].

Узагальнене визначення цього поняття подано у відомій електронній енциклопедії Вікіпедії [2], де під *природокористуванням* (англ. natural resource management; нім. naturbenutzung) розуміють сферу виробничої та наукової діяльності, всю сукупність засобів, які застосовує суспільство задля комплексного вивчення, освоєння, використання, відновлення, поліпшення й охорони природного середовища та

природних ресурсів з метою розвитку продуктивних сил, забезпечення сприятливих умов життєдіяльності людини. Сукупність усіх впливів людства на природу, яка включає заходи з її освоєння, перетворення і охорони.

Автор сучасного спеціалізованого енциклопедичного видання В. Шабанов [5] вважає, що комплексне природокористування повинно забезпечувати зростаючі потреби суспільства за рахунок ресурсозбереження, раціонального невиснажливого використання всіх природних ресурсів, відновлення (відтворення) в інтересах здоров'я населення і соціально-економічного розвитку якостей навколишнього середовища, які постраждали від антропогенної діяльності.

В іншому вітчизняному енциклопедичному виданні [4, с. 149] подається дещо спрощене визначення даного поняття, під яким розуміється використання декількох природних ресурсів одночасно з урахуванням охорони навколишнього природного середовища і виконанням вимог раціонального використання, відтворення природних ресурсів.

З позицій практичного застосування даного поняття О. Шимонова та Н. Соколовський [7] вважають, що основними принципами формування системи природно-ресурсних кадастрів є забезпечення вимог комплексного природокористування, повної достовірності кількісного та якісного обліку природних ресурсів, розподілу їх по користувачам і території, оцінка фактичного стану природно-ресурсного потенціалу. Відомості, що містять кадастри, можуть збиратися, зберігатися і використовуватися в наукових і практичних цілях.

Окремі автори [5], розглядаючи комплексне природокористування на локальному рівні, розуміють це поняття як використання підприємством природно-ресурсного потенціалу території, що включає в себе сукупність природних ресурсів, об'єктів, системоутворюючих чинників і умов (в той числі кліматичних, геологічних, гідрологічних і ін.). Таким чином, щоб експлуатація (видобуток, вилучення) одного виду природного ресурсу завдавала найменшої шкоди іншим природним ресурсам, а господарська діяльність природо-

користувача надавала в цілому мінімально можливий шкідливий вплив на навколишнє природне середовище.

Узагальнивши різні підходи до визначення даного поняття, пропонуємо розуміти під *комплексним природокористуванням* сферу взаємодії природокористувачів з приводу спільного залучення, розробки, заготівлі, догляду та відтворення усіх або певної частини природних ресурсів і природних умов певної території, що не погіршує її якісні та кількісні характеристики й природний баланс та не несе негативних наслідків для життя населення й розвитку територіальних господарських комплексів, а також дозволяє отримувати їм еколого-економічний ефект.

Висновки. На основі представленої змістовної характеристики поняття *комплексне природокористування* можна констатувати, що воно охоплює сферу взаємодії природокористувачів різних рівнів, пов'язане із залученням природних ресурсів певної території в господарський обіг на основі дотримання природного балансу екосистеми без шкоди населенню та територіальному господарству, забезпеченням отримання еколого-економічного ефекту в контексті дотримання положень концепції сталого розвитку.

1. Бринчук М.М. Экологическое право: Учебник. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Юристъ, 2003. – 670 с.

2. Вікіпедія – вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.

3. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/conv/print1448136004801846>.

4. Жарінов В.І. Агроекологія: термінологічний та довідковий матеріал : навч посіб. / В.І. Жарінов, С.В. Довгань. – К. : «Аграрна освіта», 2009. – 328 с.

5. Исмаилова Э.Ю. Экологическое право: Учебник. 2-е изд., перераб. / Э.Ю. Исмаилова, Ю.В. Трунцевский, Н.Е. Саввич. – М.: АО «Центр ЮрИнфоР», 2003. – 403 с.

6. Словарь по прикладной экологии, рациональному природопользованию и природообустройству: Учеб. пособие. Авт.-сост. Шабанов В.В. – М.: МГУП. – 2003. – 306 с.

7. Шимова О.С. Основи екології та економіка природокористування: УцЩ. / О.С. Шимова, Н.К. Соколовський. 2-е вид., Перераб. і доп. - Мн.: БГЕУ, 2002. – 367 с.